VLOGA PROCESNEGA PRAVA PRI ZAGOTAVLJANJU IN URESNIČEVANJU SOCIALNE VARNOSTI

Tone Strojin*

I.

V jugoslovanski ustavi je poleg osebne in ekonomske varnosti temeljna vrednota socialna varnost. Varnost, osebna, socialna, ekonomska, kakršnakoli že, pomeni abstrakten pojem toliko časa, dokler se ne potrdi v konkretni pravici, obveznosti ali dejavnosti.

Ustava nominira in zagotavlja svoje vrednote za to, da označuje družbenopolitični in družbenoekonomski sistem, daje smer in podlago in s temeljnimi načeli daje razlago za delovanje vseh in vsakogar.

Socialne vrednote so pokazatelj, koliko in v čem se neka družbenopolitična ureditev šteje in ima tudi za socialno ureditev. Od seznama socialnih vrednot, ki so zapisane v kaki ustavi, je razvidno, koliko je ta ustava vsebinsko tudi socialna in socialistična. To odraža tudi socialnost ureditve, ne pa slovesne proklamacije neke ustave in režima. Jasno je, da v ustavi ne sme mrgoleti citatov socialnih vrednot, če hoče veljati tudi za realno, ker bi s tem razvrednotila socialne vrednote same, temveč se omejiti na osnovne socialne vrednote.

Na kratko, pravice, svoboščine in dolžnosti personificirajo socialno varnost. Od njihovega uresničevanja je odvisno, ali lahko govorimo o socialni varnosti v državi ali ne, od uresničevanja pa je odvisno, ali so te pravice, svoboščine in dolžnosti zgolj deklaracija ali še kaj več.

---

*dr. Tone Strojin, dipl.pravnik, doktor znanosti, docent, Višja šola za zdravstvene delavce, Ljubljana

Socialna varnost kot osnovno varstvo človeka v socialnih stiski pomeni človekovo prepričanje, da bo deležen varstva, kadar ga bo doletela socialna stiska in da se bo s pomočjo tega zagotovila lahko izkopal iz socialnoekonomskih težav.

Socialno varnost uresničujejo trije osnovni podsistemi:

- socialno zavarovanje,
- socialno varstvo,
- socialno skrbstvo.

Vsi trije podsistemi oblikujejo socialno politiko. Socialna politika se s tem predstavlja kot sistem družbenih nalog, ki se preko ukrepov in akcij izvajajo, kjer in ko je to potrebno.

Za socialno politiko je značilno to, da ni nujno, da do njene intervencije pride, je neplanirana, pa vendar družbeno nujna. Na njeno nujnost opozarja vsaj določen odstotek neaktivnega dela prebivalstva (nezaposleni ali prizadeti na drug način.) Socialna politika je odziv na rizike, ki spremljajo življenje. Ta rizik je določen z verjetnostnim izračunom in ga je jemati za možnega in celo verjetnega.

Socialna politika mora spremljati demografska, gospodarska in draginjska gibanja. Torej ni izolirana, temveč navezujoča se družbena dejavnost. Ker je povezana s človekom, je antropološka dejavnost na svoj način, ker skuša ublažiti gospodarske, inflacijske, stanovanjske in druge pritiske na socialno neenakost najbolj ogroženega dela prebivalstva.

Socialna politika blaži neenakost, ki je izzvana s stihijo naravnega ali ekonomskega izvora. Akcije in ukrepi pomenijo protiutež nestabilnosti,ki jih izzove in ustvarja socialna in ekonomska neenakost ter osebna podrejenost socialnim stiskam.

II.

Socialno politiko izvaja tudi procesno pravo. Bolj ko je definirano, bolj je uresničevano, bolj učinkovito in hitro pride socialno prizadeti do svoje minimalne socialne varnosti. Socialna politika kot sistem pomeni tudi postopek, po katerem pridejo ogroženi do minimalne socialne varnosti. Socialna politika kot postopek za priznanje socialne varnosti in dobrin, ki izhajajo iz socialnega zavarovanja, socialnega varstva in socialnega skrbstva, pomeni uporabo tistih procesnih norm, ki oblikujejo postopek za priznanje določenih in upravičenih pravic, svoboščin in dolžnosti, ki so nujno potrebne socialno ogroženemu. Na ta način je zaradi specifičnosti socialnih potreb, ki tarejo socialno prizadete, ta postopek sui generis, ker se v marsičem razlikuje od klasičnega, splošnega upravnega postopka.

Postopek za priznanje pravic socialno ogroženih, ki so upravičeni, da dobijo pomoč, pomeni neke vrste družbeno pomoč, ki jo država in družba dajeta na pravno urejen način, s tem da določita:

- socialno razmerje, če so izpolnjeni pogoji za priznanje,
- socialnega upravičenca,
- socialno dajatev in njeno vrsto
- morebitno dodatno izpolnjevanje pogojev,
- dolžnosti s strani dajatelja,
- način uresničevanja pravic.

V vsakem primeru je socialno pravo s postopkom velik napredek k vzajemnosti in solidarnosti med ljudmi.
Brez socialnega prava družba ne bi mogla nositi pečata humanitarnosti.

Temelj in pogoj za izvajanje socialnega prava je ugotovljena socialna potreba človeka. Socialna potreba je šele tisti vzrok, zaradi katerega pride do upravičenosti do določene pravice ali storitve.

Osnovne človekove socialne potrebe delimo na potrebe biološkozdravstvene in ekonomsko-stanovanjske narave. S tem pa ni izključeno, da socialno ogrožen človek nima drugih socialnih potreb. Spomnimo se samo na človekovo potrebo po izpovedovanju misli, izobraževanju itd, kar pa v socialni stiski primarno ne pride do izraza.

Socialna potreba kot neodtujliv vzrok za upravičenost do osnovnih človekovih potreb predstavlja v socialnem pravu podlago in upravičenje za nastanek socialnega sorazmerja med socialno prizadetim kot upravičencem in državo ali družbo kot dolžnostnim izpolnjevalcem.

III.

Postopek v socialnem pravu je v tem razmerju tisti pravni instrument, ki naj objektivno ugotovi:

- naslovnika kot upravičenca,
- vrsto upravičenja,
- pogoje za priznanje ali prenehanje statusa dajatve ali storitve,
- način uresničevanja upravičenja.

Postopek v socialnem pravu pomeni poroštvo, da bo socialno prizadeti na pravno urejen način deležen socialne pomoči. Postopek s temeljnimi načeli predstavlja za socialnega delavca način tolmačenja pravnih norm s področja socialne varnosti v smeri izenačevanja pogojev za vse. Pravne norme postopka so rdeča nit in vodilo, kako je treba voditi postopek za ugotavljanje in priznavanje socialnih dajatev in drugih vrst socialne pomoči, da bo zadoščena predpisom in da bodo izpolnjene zahteve po objektivnosti in socialni pravičnosti.

Ugotoviti moramo, da se postopek za priznavanje socialnih dajatev in drugih vrst socialne pomoči razlikuje od reševanja upravnih zadev po tem, kar zahteva narava teh področij, predvsem pa nujnost in hitrost postopka. Zato lahko govorimo le o pomožni (subsidiarni) rabi splošnega upravnega postopka, ki se praviloma rabi za reševanje upravnih zadev.

Medtem, ko za akte socialnega zavarovanja velja, da so pravno vezane odločbe, pri katerih ni odstopanj od predpisov, pa je za akte s področja socialnega varstva in socialnega skrbstva značilen prosti preudarek organa, ki odloča, skratka gre tudi za pravno nevezane akte. Ker gre na teh področjih za primere, ki jih za slehernega občana ni mogoče predvideti, in zato razen kot možnost niso predvideni, jih drugače kot s prosto presojo odločujočega organa ni mogoče predvideti.

Procesno pravo s postopkom je v socialnem delu gotovo pomemben instrument pri legalizaciji socialnega dela v družbi. Ker poteka postopek po objektivnih merilih, pomeni ravnanje odločujočih skrbstvenih organov jamstvo proti ugovorom tretjih oseb, da se je morala pri dajatvah pristransko odločalo.

Poznavanje postopka pomeni socialnemu delavcu in odločujočemu skrbstvenemu organu oporo pri vodenju postopka, odločba na podlagi opravljenega postopka pa pravno osnovo zoper morebitno pritožbo.

Procesno pravo s postopkom predstavlja eno od institualiziranih osnov tudi za socialno delo, ki ima na ta način veljavo strokovno legalne dejavnosti. Skupaj s pisarniškim poslovanjem in vodenjem evidence s področja socialnega dela pomeni uporaba upravnega postopka imeti pravno urejeno socialno delo. S takim načinom dela je mogoče hitreje in predvsem pravočasno zadovoljevati socialne potrebe socialno prizadetih. Kjer sta evidenca in izgrajen sistem socialnega dela, je mogoče tudi predvidevati in učinkoviteje reševati.

Socialni delavec je strokovni delavec, zato mu morajo biti pri odločanju v socialnih primerih poznane osnove procesnega prava. Osnove procesnega prava za socialno pravično urejanje odnosov na kakem področju, v našem primeru na področju socialnega varstva in socialnega skrbstva, morajo socialnemu delavcu zagotoviti strokovno pravno utemeljen pristop pri reševanju socialnih primerov in zadovoljevanju socialnih potreb ogroženih.